

Social hållbarhet, sociala risker och särskilt socialt utsatta områden

Det finns tre dimensioner av begreppet hållbar utveckling; Ekologisk, ekonomisk och social hållbarhet som gemensamt och ömsesidigt stödjer varandra för att skapa en långsiktig och hållbar samhällsutveckling.

Ekologisk hållbarhet handlar om att miljön ska skyddas, vilket bland annat innebär att utsläpp inte ska skada människor och att det naturliga kretsloppet ska värnas. Vidare sägs att naturfrämmande ämnen inte bör förekomma i miljön och att den biologiska mångfalden ska bevaras. Det andra målet är att skapa en effektiv användning av energi och naturresurser. Det innebär att användningen av energi och material ska begränsas. Samhällsplaneringen ska sträva efter resurssnåla produkter och processer.

Ekonomisk hållbarhet handlar enkelt uttryckt om att få ekonomin att gå ihop och kommunerna har olika strategier för detta. En strävan mot ekonomisk utveckling är ett vanligt långsiktigt mål. Det handlar om att kunna möta efterfrågan med ett lämpligt utbud. Det handlar också om att använda sig av lokala produkter och tjänster för att värna om den lokala ekonomin.

Social hållbarhet fokuserar på människor och mjuka värden som demokrati, rättvisa, mänskliga rättigheter och livsstilar. Folkhälsa, kultur, trygghet, droger, livskvalitet och jämställdhet är några ämnen som diskuteras i kommunen i deras strävan efter social hållbarhet och en social livsmiljö.

Folkhälsoinstitutets definition av social hållbarhet:

"Social hållbarhet har en avgörande betydelse för det demokratiska samhället och är helt nödvändig ur ett samhällsekonomiskt perspektiv. Ett socialt hållbart samhälle är resilient, men samtidigt förändringsbenäget och ett samhälle där människor lever ett gott liv med god hälsa, utan orättfärdiga skillnader. Det är ett samhälle med hög tolerans där människors lika värde står i centrum, vilket kräver att människor känner tillit och förtroende till varandra och är delaktiga i samhällsutvecklingen."

Världshälsoorganisationens (WHO) rapport *Closing the Gap in a Generation* beskriver sambanden mellan en befolknings hälsa och de grundläggande ekonomiska och sociala villkoren, och de visar att nyckelfaktorn bakom ohälsa i en befolkning är den sociala ojämlikheten.

”Ett samhälle med små skillnader mellan människors livsvillkor stärker samhällsutvecklingen för alla, det skapar grund för tillit, trygghet och social hållbarhet”

Rapporten konstaterar att minskade skillnader i livsvillkor spelar en betydande roll i arbetet med att skapa ett hållbart samhälle. Hälsa är både ett mål och ett medel för hållbar utveckling. Hälsan påverkas av livsvillkoren, livsmiljöerna och levnadsvanorna. Ett hälsofrämjande arbete syftar till att påverka de faktorer som bidrar till en positiv och jämlik hälsoutveckling för befolkningen. Den samlade kunskapen säger oss att de ekonomiska förutsättningarna också har stor påverkan. Ju högre inkomst en individ har, desto bättre är hälsan. Men forskningen visar att även inkomstspridningen har betydelse. I samhällen med små inkomstskillnader har befolkningen överlag bättre hälsa än i samhällen med stora inkomstskillnader. Även om biologiska och genetiska faktorer spelar in i hur hälsan utvecklas för en individ, så är det ändå de samhälleliga faktorerna som påverkar mest.

Sociala risker

Riskbilden för Räddningstjänsten förändras i takt med samhället och speciellt i urbana miljöer där social obalans visar på nya former av samhällsproblem. Problemen som ligger till grund utmanar samhället, både gällande problembeskrivning och lösningsförslag, och kan ses utifrån många olika perspektiv. Sociala risker har sin utgångspunkt i människors livsvillkor och levnadsförhållanden som utgör viktiga faktorer som påverkar den sociala balansen i ett samhälle. Social balans är en form av idealläge och har stark koppling till hållbar utveckling utifrån ekonomisk, ekologisk och social hållbarhet. Den sociala balansen påverkas ständigt av sociala risker. Sociala riskfaktorer är ekonomiska klyftor i samhället, segregation, jämlikhet i hälsa, inkomst och bristande möjligheter att skapa ett anständigt liv. Förutsättningar för människors levnadsförhållanden ligger ofta utanför den enskilda individens omedelbara kontroll; ekonomiska skillnader, etnicitet, genusordningar, segregation etc. Social obalans uppstår när de sociala riskerna utvecklas och får fäste i samhället. Sociala risker och obalans i samhället har en inbyggd potential till att övergå till social oro.

Social risk och social oro är begrepp som ofta används av svenska myndigheter för att fånga aspekter av socialt oönskade händelser och deras konsekvenser.

I detta sammanhang måste även begreppen säkerhet och trygghet behandlas. Säkerhet kan ses som ett tillstånd och definieras som ”frihet från oacceptabla risker” eller som ”icke-händelser”. Utifrån ett tekniskt-vetenskapligt angreppssätt uppnås säkerhet genom åtgärder för att minska sannolikheten för att något oönskat skall inträffa. Sådana åtgärder kan vara av fysisk eller organisatorisk karaktär och skall minska möjligheterna att utsättas för något oönskat om det så är olyckor eller arbetslöshet. Trygghet i sin tur handlar om känslan av att vara säker. Denna kan baseras på dels en oro för möjliga oönskade händelser, dels vilka säkerhetsåtgärder som finns för att hindra eller åtminstone mildra konsekvenserna om de händer. Hur människor uppfattar och bedömer risker kallas inom vissa grenar av riskforskningen för riskperception.

En social risk har sitt ursprung i människors relationer och levnadsförhållanden vilket fungerar som särskiljande från andra typer av risker.

”En social risk är möjligheten (sannolikheten) för oönskade händelser, beteenden eller tillstånd med ursprung i människors relationer, livsvillkor och levnadsförhållanden och med negativa konsekvenser på det som en grupp människor ser som skyddsvärt”. P-O Hallin

Socialt utsatta områden

NOA's rapport om särskilt utsatta områden beskriver områden där rädsla och otrygghet är relativt vanligt samtidigt som området karaktäriseras av låg tillit och en ekonomisk otrygghet där en stor andel av befolkningen lever i en utsatt ekonomisk situation. Samtidigt ska det här betonas att områden ofta inom sig rymmer en mängd olika platser, upplevelser och erfarenheter. När det gäller till exempel otrygghet eller brottslighet är det sällan som hela bostadsområden präglas på samma sätt. Vanligt är att det snarare handlar om specifika platser, gårdar eller gator där problemen är tydligast koncentrerade, och dessa platser påverkar sedan utomstående eller medias beskrivning på hela bostadsområdet. Dessa platser kan sägas utgöra en form av "hotspots", särskilt utsatta platser, som ofta domineras av grupper med unga män eller pojkar och kan upplevas som särskilt otrygga.

Särskilt utsatt område

Ett särskilt utsatt område kännetecknas av att de boende upplever att det finns en potentiell hotbild från de kriminella i området vilket har lett till en allmän obenägenhet att delta i rättsprocessen. Det kan även förekomma systematiska hot och våldshandlingar mot vittnen, målsägare och anmälare i området. Situationen i området innebär att det är svårt eller nästintill omöjligt för polisen att fullfölja sitt uppdrag vilket kräver regelmässig anpassning av arbetssätt eller utrustning. Många gånger har det skett en normalisering av det exceptionella vilket lett till att varken polisen eller de boende reflekterar över det avvikande läget i området.

Ett särskilt utsatt område inbegriper även i viss mån:

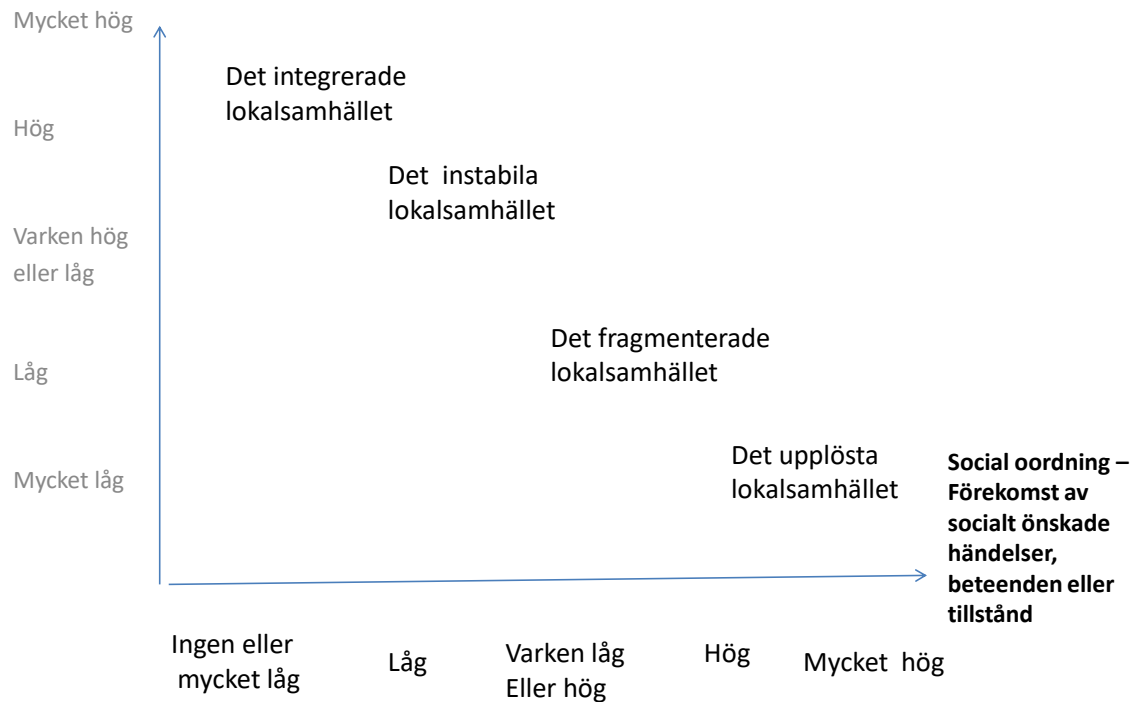
- parallella samhällsstrukturer
- extremism, såsom systematiska kränkningar av religionsfriheten eller starkt fundamentalistiskt inflytande som begränsar människors fri- och rättigheter
- personer som reser iväg för att delta i strid i konfliktområden
- en hög koncentration av kriminella

Tillit och social oordning

Nedan visar en bild av hypotetiska idealtyper av bostadsområden med varierande nivåer av dels tillit, och dels av olika typer av oönskade händelser eller problem, som till exempel bilbränder, öppen narkotikaförsäljning eller andra typer av normbrytande beteenden som upplevs inverka på invånarnas liv.

Lokalsamhällestillit

Fyra idealtyper av grannskap avseende graden av lokalsamhällestillit och social ordning (Gerell & Hallin 2014)

I det **integrerade lokalsamhället** finns en intressegemenskap och ett allmänt accepterat normsystem med gemensamma förväntningar om att agera för allas bästa med fungerande former för social kontroll. Den kollektiva förmågan och lokalsamhällestilliten är därmed höga och problem som uppkommer kan hanteras med eller utan hjälp utifrån. I ett sådant bostadsområde är normalt också otryggheten väldigt låg.

I det **instabila lokalsamhället** börjar intressegemenskaper brytas upp. Problem kan uppkomma som lokalsamhället kan ha svårt att hantera. Den kollektiva förmågan och lokalsamhällestilliten försvagas. Boende upplever periodvis otrygghet i sitt grannskap eller bostadsområde.

I det **fragmenterade lokalsamhället** förekommer det på vissa platser eller gårdar i allt högre utsträckning normbrytande beteenden som de boende inte själva kan hantera. Samtidigt kan stora delar av lokalsamhället upplevas fungera bra. På de platser där mer problem uppkommer tenderar den kollektiva förmågan och lokalsamhällestilliten samt myndighetstilliten vara låg och/eller sjunkande. Boende upplever att polisen inte klarar av att ge det stöd som krävs. Det finns tendenser till att kriminella försöker upprätta parallella maktordningar som påverkar de boende negativt. Fler känner sig otrygga i bostadsområdet och det finns en rädsla för att utsättas för brott eller repressalier. Det kan förekomma konflikter mellan kriminella och mellan ungdomsgrupper och polis.

I det **upplösta lokalsamhället** har det etablerats parallella maktordningar som utmanar rättssamhället. Boende vågar inte vittna vid brott på grund av rädsla för repressalier. Rättssamhället upplevs inte fungera och kan inte skydda de boende. Den kollektiva förmåga och sociala kontroll som finns är mer eller mindre knuten till nätverk med kriminella kopplingar. "Lagen" tas i egna händer. Det finns en stark aggression mot polisen hos främst ungdomar men även vuxna kan känna misstro mot polisen. Det förekommer ofta öppna konflikter mellan kriminella grupperingar eller mot polis.

Socioekonomiskt svaga bostadsområden som påminner om typfallet fragmenterat bostadsområde utgör särskilt stora utmaningar för polisen i dess arbete och kan ur det perspektivet beskrivas som utsatta. Här är det svårare att arbeta, samtidigt som det finns ett starkt behov av att polisen kan ge ett adekvat stöd och motverka ytterligare försämringar av bostadsområdets sociala funktion.

När ett lokalsamhälle börjar närma sig den beskrivning som ges för det upplösta lokalsamhället är situationen akut. Även om det är av vikt att notera att detta tillstånd sällan präglar hela bostadsområden under längre tid, är det illa nog om det uppstår fickor av ett upplöst samhälle under begränsade tidsperioder eller inom mindre geografiska avsnitt såsom gårdar eller gator där polisen har mycket stora problem att agera. Sådana områden kan i sammanhanget ses som särskilt utsatta. Ytterligare en faktor som kan påverka beskrivningen är om flera fragmenterade områden ligger i nära anslutning till varandra och/eller stora delar av dessa områden upplever den typ av problem som diskuteras avseende fragmenterade områden.